

characters, are often not only shifted, but often canceled for the main characters. But thanks to their charm, they attract people whom they manipulate, but, on the other hand, minor characters create a kind of scenic background for fraudsters, in which they act.

Traditional for analyzed satirical novels is the motif of travel, which performs a plot-forming function. The travels of the heroes are viewed through the philosophical component and embody the life path of the individual as a whole. A narrower motive, but no less significant, is the meaningful road motive, which is realized at the composition and content levels.

Bibliography:

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва : Худ. лит-ра, 1990. 543 с.
2. Ельсберг Я. Вопросы теории сатиры. Москва : Советский писатель, 1977. 430 с.
3. Києнко І. Спарк Мюріел. *Михальська Н., Щавурський Б. Зарубіжні письменники, бібліографічний словник*. Київ : Освіта, 2007. Ч. II. С. 546–551.
4. Massie A. Muriel Spark: An Odd Capacity for Vision. Edinburgh : Ramsay Head Press, 1979. 130 p.
5. Radin P., Kerenyi K., C.G. Jung. The Trickster: A Study in American Indian Mythology. Literary Licensing, LLC, 2013. 222 p.
6. Spark M. The Ballad of Peckham Rye. Harmondsworth : Penguin, 1984. 86 p.
7. Черногуз О. Аристократ з Вапнярки. Київ : Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2013. 480 с.
8. Щеглов Ю.К. О романах И. Ильфа и Е. Петрова «Двенадцать стульев» и «Золотой теленок». *Двенадцать стульев: Ю.К. Щеглов. Комментарии*. Москва : Панорама, 1995. 653 с.

References:

1. Bakhtin, M.M. (1990). *Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaia kultura srednevekovia i Renessansa [Rabelais and Folk Culture of the Middle Ages and Renaissance]*. Khud. lit-ra [in Russian].
2. Elsberg, Ia. (1977). *Voprosy teorii satiry [Questions of the theory of satire]*. Sovetskii pisatel [in Russian].
3. Mykhalska N., Shchavurskyi B. (Eds). (2007) *Zarubizhni pysmennyky, bibliohrafichnyi slovnyk [Foreign writers, bibliographic dictionary]*. (Vols. 1–2). Osvita [in Ukrainian].
4. Massie, A. (1979). *Muriel Spark: An Odd Capacity for Vision*. Ramsay Head Press [in English].
5. Radin, P., Kerenyi K., C.G. Jung. (2013). *The Trickster: A Study in American Indian Mythology*. Literary Licensing, LLC [in English]. (Original work published 1956).
6. Spark, M. (1984). *The Ballad of Peckham Rye*. Harmondsworth: Penguin [in English]. (Original work published 1960).
7. Chornohuz, O. (2013) *Arystokrat z Vapniarki [Aristocrat from Vapnyarka]*. A-BA-BA-HA-LA-MA-HA [in Ukrainian]. (Original work published 1979).
8. Ilf, I., Petrov, E. (with Shcheglov, Iu. K.). (1995). *Dvenadcat stulev [Twelve Chairs]*. Panorama [in Russian]. (Original work published 1928).

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.7.2.14>

GEOGRAFIA HISTORYCZNA UKRAINY NA ŁAMACH PERIODYKÓW INSTYTUCJI NAUKOWYCH ODESSY XIX - POCZĄTKU XX W.

Viktoriia Nikichuk

aspirantka Katedry Historii Ukrainy

Odeskiego Narodowego Uniwersytetu imienia I.I. Miecznikowa

(Odessa, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-2761-0223

Adnotacja. W artykule na podstawie periodyku naukowego Odessy XIX – początku XX wieku scharakteryzowano główne tendencje rozwoju geografii historycznej Ukrainy. Przeanalizowano główne periodyki instytucji naukowych – „Notatki Cesarskiego Uniwersytetu Noworosyjskiego”, „Notatki Cesarskiego Towarzystwa Historii i Starożytności w Odessie”, „Notatki Cesarskiego Towarzystwa Rolnictwa Południowej Rosji w Odessie”. Określono główne kierunki tematyczne badań historyczno-geograficznych uczonych Odessy – historyczną geografiami polityczną, historyczną geografiami ludności, historyczną topografią miast i klasztorów, historyczną geografiami fizyczną. Scharakteryzowano wkład badaczy Odessy w rozwój geografii historycznej Ukrainy.

Słowa kluczowe: geografia historyczna Ukrainy, Odessa, periodyk, „Notatki”.

HISTORICAL GEOGRAPHY OF UKRAINE ON THE PAGES OF PERIODICAL PUBLICATIONS OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF ODESSA OF THE XIX – EARLY XX CENTURY

Viktoriia Nikichuk

Postgraduate Student at the Department of History of Ukraine

Odesa I.I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-2761-0223

e-mail: vnikichuk@ukr.net

Abstract. In the article on the basis of scientific periodicals of Odessa of the XIX – the beginning of the XX century the main tendencies of development of historical geography of Ukraine are characterized. The main periodicals of scientific institutions are analyzed – “Notes of the Imperial Novorossiysk University”, “Notes of the Imperial Odessa Society of History and Antiquities”, “Notes of the Odessa Imperial Society of Agriculture of Southern Russia”. The main thematic areas of historical and geographical research of Odessa scholars are determined – historical political geography, historical geography of the population, historical topography of cities and monasteries, historical physical geography. The contribution of Odessa researchers to the development of historical geography of Ukraine is described.

Key words: historical geography of Ukraine, Odessa, periodicals, “Notes”.

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НАУКОВИХ УСТАНОВ ОДЕСИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Вікторія Нікічук

аспірантка кафедри історії України

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-2761-0223

e-mail: vnikichuk@ukr.net

Анотація. У статті на основі наукової періодики Одеси XIX – початку XX ст. схарактеризовано головні тенденції розвитку історичної географії України. Проаналізовано основні періодичні видання наукових установ – «Записки Імператорського Новоросійського університету», «Записки Імператорського Одеського товариства історії та старожитностей», «Записки Одеського імператорського Товариства сільського господарства Південної Росії». Визначено основні тематичні напрями історико-географічних досліджень одеських науковців – історична політична географія, історична географія населення, історична топографія міст і монастирів, історична фізична географія. Схарактеризовано внесок одеських дослідників у розвиток історичної географії України.

Ключові слова: історична географія України, Одеса, періодика, «Записки».

Вступ. XIX ст. характеризується становленням і розвитком спеціальних галузей історичної науки, в тому числі історичної географії. Історична географія України, в нашому розумінні, показує зміни в історичному процесі на території України. Відповідні зміни державних, адміністративних кордонів відбувалися як у загальному, так і в локальному контексті. На думку історика В.К. Яцунського, кожен хронологічний період має характерні особливості в дослідженні. І особливістю другої половини XIX – початку XX ст. історик вважав звернення саме до регіональних досліджень. Це відбилося в дослідженнях як Західної Європи, так і Російської імперії (Яцунський, 1963: 603).

В Одесі розвиток зазначених досліджень зосереджувався переважно на базі Імператорського Новоросійського університету, Імператорського Одеського товариства історії та старожитностей (далі – ОТИС) і Одеського імператорського Товариства сільського господарства Південної Росії (далі – ОІТСГПР). Важливим елементом репрезентації наукових досліджень була періодика. Кожна наукова установа мала власне друковане періодичне видання – «Записки», що викладали напрацювання науковців. Зазначена періодика зберігається у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Під час аналізу періодичних видань варто звернути увагу на їх структуру. Так, «Записки Імператорського Новоросійського університету» (1867–1919 рр.) містять 113 томів і структурно поділені на декілька частин – офіційну, де зазвичай друкувалися протоколи засідань чи звіти, й частину вчену, де лише два-три професори в одному томі власне й оприлюднювали наукові дослідження. Подібну структуру мали й «Записки ОТИС», які загалом нараховують 33 томи й містять статті, розділені за тематичними напрямками, – археологія, археологія, історія, географія тощо. У «Записках ОІТСГПР» у п'яти розділах надавалась інформація про діяльність товариства, звіти й статті з питань сільського господарства і суміжних допоміжних наук тощо (Бориневич, 1895). Проблематика діяльності наукових установ вже ставала предметом окремих досліджень науковців, у той час, як історико-географічна складова частина залишалась поза увагою істориків (Хмарський, 2002). Отже, **метою** роботи є характеристика історико-географічних досліджень на сторінках періодичних видань наукових установ Одеси в XIX – на початку XX ст.

Основна частина. Проаналізовані дані періодичних наукових видань тематично можна розділити за декількома напрямками історико-географічних досліджень. Перший напрям досліджень науковців надає відомості з *історичної політичної географії України й історичної географії населення України*. Оскільки роботи науковців розглядалися зазвичай як комплексне дослідження локальної території, то зазначені напрями історичної географії досліджувались взаємопов'язано. Загалом, проблемне коло цієї групи репрезентує інформацію щодо визначення змін в адміністративно-територіальних, регіональних утвореннях (губерніях, областях) і відповідних етнічних, міграційних процесів на них. Саме ця категорія найпоширеніша на сторінках періодичних видань, оскільки, надаючи історико-статистичний нарис певної території, дослідник не міг залишити поза увагою саме географічне положення описаної території або ж не торкнутися питання населеності краю. Так, наприклад, викладач Новоросійського університету П.Г. Клепатський у 1912 р. опублікував на сторінках окремого випуску історико-філологічного факультету Запорізького Національного Університету «Очерки по истории Киевской земли. Т. 1. Литовский период». Київський повіт «займав у період, що розглядається, територію між Тетеревою і Росю – з однієї сторони, між тим же Тетеревою, Дніпром і далі за Дніпро, до кордонів Черкаських – з іншої» (Клепатський, 1912: 313). У роботі дослідник подає не лише історичний нарис Київської землі, а й аналізує статистику щодо кількісного й етнічного складу населення та надає історико-географічний та економічний короткий ескіз кожного з дев'яти повітів. Важливими є й додатки до кожного з розділів – карти повітів із позначенням на них територіальних меж і населених пунктів.

Ф.К. Брун у «Записках ОТИС» за 1860 р. «Берег Чорного моря между Днепром и Днестром, по морским картам XIV–XV столетий» аналізував зображення Причорномор'я на різних картографічних матеріалах, намагався порівняти картографічний матеріал різних дослідників і топоніміку географічних об'єктів з огляду на особливості письма (Брун, 1860). Бувши професором університету, Ф.К. Брун друкувався і на сторінках «Записок Імператорського Новоросійського Університету». Так, він опублікував дослідження «О ранних названиях Керчи и ее окрестностей в древности и средних веках» (1877 р.), де вказував на топографію Кримського півострова, визначаючи розташування міст, їх назву ще в стародавні роки. Наприклад, вказуючи на місце розташування, історик намагався до того ж порівнювати свідчення різних дослідників: «за Герцем, це російське місто збігалось з Керчем, займавши <...> саме місце мілезійської колонії Пантикапеон, столиці Боспорського царства, на честь якого й саме місто було названо Боспор. Деякі зі стародавніх авторів розрізняли ці міста, наприклад, Евтропій» (Брун, 1877: 234–235). Тобто Ф.К. Брун на основі свідчень різних дослідників робить свої висновки, вказуючи на існування двох міст, що розташовувалися близько один від одного й надалі злилися в одне місто, яке могло носити дві назви. А вже через два роки, в 1879 та 1880 рр. опубліковані дві частини його ґрунтового дослідження «Черноморье. Сборник исследований по исторической географии Южной России», де автор викладає проблематику історико-географічних досліджень зазначеного напрямку (Брун, 1880).

Історик і статист А.О. Скальковський вже в першому томі «Записок ОТИС» публікує своє дослідження «Сравнительный взгляд на Очаковскую область в 1791 и 1840 годах», де намагається надати порівняльний аналіз розвитку Очаківської області впродовж 1792–1800 та 1837–1840 рр. Особливу увагу історик надає територіальним змінам і змінам щодо чисельності населення краю тощо (Скальковський, 1844).

Характеристиці й аналізу територіальних та етнічних змін Бессарабії присвятив своє дослідження чиновник Міністерства іноземних справ Росії П.П. Свіньїн – «Описание Бессарабской области в 1816 году», що вийшло друком у шостому томі «Записок ОТИС» у 1867 р. Так, якщо в першій частині роботи автор надавав загальну характеристику території та її природним умовам на момент складання опису, то в другій частині акцентував саме на історико-географічній складовій частині, вказавши розвиток заселеності краю ще зі стародавніх часів і входження до різних держав унаслідок підписання мирних договорів. Цікаво, що П.П. Свіньїн визначав молдаван як головне й корінне населення цих територій, водночас зазначаючи, що росіяни, болгари, греки, німці переселялися в Бессарабію в різні часи (Свіньїн, 1867: 204). Крім того, автор звертався до топоніміки, зокрема зазначав щодо інших назв Дунаю – Данубіус та Істер (Свіньїн, 1867: 177).

Дослідженням Бессарабської області займався й капітан Генерального штабу О.Й. Зашук, дійсний член ОТИС і Товариства сільського господарства південної Росії (далі – ОСХЮР), член-співробітник Імператорського Російського географічного товариства. Дослідник у 1863 р. опублікував у Записках ОТИС статтю «Этнография Бессарабской области», де вказував на існування колоній задунайських переселенців, болгарських і німецьких колоністів. У статистичному описі чітко зазначено проживання болгарських колоністів саме в 43 колоніях Буджаку, відповідно, на території Аккерманського й Бендерського уїздів (Зашук, 1863: 499). О.Й. Зашук констатував, що саме болгари становили більшу частину колоністів, а вже решту склали вихідці з молдаван, малоросіян, арнаутів і так званих гагаузів (Зашук, 1863: 501).

Важливий внесок у дослідження зазначеного напрямку здійснив протоієрей Арсеній Лебединцев. У його дослідженні «Ханская Украина» (1913 р.) основна увага зосереджена на православному населенні, його віруванні й храмах, і це зрозуміло, адже він був церковною особою. Проте на початку дослідження автор акцентує саме на історико-географічному розташуванні Ханської України. «Про Ханську Україну ніде не згадувалось, ні в літописах, ні в трактатах. Ми зустріли її в титулі молдавських митрополитів останньої половини минулого століття. Під цим ім'ям входила в духовне їх володіння колишня Очаківська область, за Ясським трактатом 1791 р. приєднана до Росії», – так А. Лебединцев робить загальніші характеристики терміну «Ханська Україна». Проте далі в статті він конкретніше визначає територіальну приналежність земель,

спираючись на відомості населення: «населення цієї області, по лівому берегу Дністра, до річки Мокрого Ягорлика, по цій річці до Балти й по річці Кодима до з'єднання Бугу із Синюхою при Ольвіополі Правий берег Бугу, колишнього раніше нашого, зі сторони Туреччини, кордоном» (Лебединцев, 1913: 4).

Другий напрям історико-географічних досліджень представляє інформацію щодо *історичної топографії міст і монастирів України* як нового напрямку історичної географії. Кожне місто як політичний, адміністративний, економічний, культурний центр навколишньої округи формується через розбудову цілісного масиву споруд, обмеженого конкретною територією. Отже, під час локації міста на його подальший розвиток потужно впливають географічні умови, унікальні для кожного міста. І саме топографічні дослідження дають змогу визначити зазначені особливості. Історична географія культури насамперед вивчає ареал релігії, зокрема розподіл і вивчення об'єктів історико-культурного значення – храмів, монастирів, єпархій тощо. Зазвичай зазначена тематика викладалась переважно на сторінках «Записок ОПС».

Так, історик О.І. Маркевич опублікував у 1894 р. своє дослідження «Город Качибей или Гаджибей», а згодом дослідження було опубліковане окремою книгою. У роботі науковець розглянув історію цього поселення від XV ст. до взяття його наприкінці XVIII ст. регулярними військами Російської імперії та козаками-чорноморцями. Для вченого важливо було зв'язати життя Хаджибею з географічними умовами краю та дослідити виникнення Одеси, тому він багато уваги приділив питанню розташування Хаджибею. На основі різних джерел О.І. Маркевич також намагається встановити паралельність назв Качибей – Гаджибей – Хаджибей (Маркевич, 1894).

Поєднати топографію міст з історичною географією церкви вдалося військовому топографу й краєзнавцю А.П. Чиркову. За кількістю та обсягом публікацій А.П. Чирков був одним із найактивніших авторів «ЗОПС». Його статті й повідомлення стосовно херсонських пам'яток відзначаються точністю та інформаційною насиченістю. Але не оминув дослідник і релігійного життя. Так, у 1881 р. науковцем було опубліковано два дослідження – «Топографічний опис Корсунського монастиря» (Чирков, 1881: 466) і «Топографічний опис Самарського Миколаївського монастиря» (Чирков, 1881: 472).

Дійсно, історія православної церкви на землях Причорномор'я як важлива складова частина загальної історії краю ніколи не залишалася поза увагою ОПС. Члени товариства, представники духовенства досліджували історію своїх парафій, монастирів і, відповідно, характеризували й моменти визначення територіальних меж, приналежності територій або ж їх походження. Крім того, в XIX ст. церква завжди виступала певною мірою важливим фактором у процесах колонізації.

Науковою роботою займався і архієпископ Гавриїл і в 1853 р. і 1863 р. опублікував дві частини свого дослідження – «Отрывок повествования о Новороссийском крае <...> с 1751 по 1786-й гг. (Ч. 1)» и «Отрывок повествования о Новороссийском крае <...> с 1787 по 1837 гг. (Ч. 2)». У роботі автор подає загальний огляд краю: «весь новоросійський край складався із сучасних губерній: Херсонської, Катеринославської, частини Полтавської та Харківської, був абсолютно пустим і майже безлюдним. Поблизу Дніпра, по праву сторону його, приживали люди, які оселились тут у різні часи <...>» (Гавриїл, 1853: 80). Не менш ґрунтовним з історії церкви є його інше дослідження – «Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврической». На його початку міститься декларація архієпископа, в якій подано хронологічну таблицю «всіх, що знаходяться в Новоросійському краї», церков, із зазначенням часу заснування або зведення, і з доданням історичних відомостей про деякі з них (Гавриїл, 1848: 140).

Третій напрям історико-географічних досліджень представлений дослідженнями з *історичної фізичної географії України*. Саме географічне середовище є необхідною та постійною умовою матеріального життя суспільства й впливу на його розвиток. Тому одним із завдань історичної фізичної географії є вивчення та реконструкція ландшафту певної території, вплив відповідних географічних умов. Оскільки роль географічних умов на різних етапах розвитку суспільства може бути різною, то й, відповідно, специфіка кожного етапу від цього залежала. Для прикладу, водні ресурси в різні періоди виступали різним географічним середовищем – спочатку слугували перепоною до освоєння нових земель, а згодом стали важливою умовою сполучення. Тому дослідження з історичної фізичної географії висвітлювалися переважно на сторінках ЗОСХЮР. Прикладом можуть виступати такі замітки й статі «Описание рек Херсонской губернии» (Минаков, 1841: 120), «О канале между рек Днестром и речкою Таранчуком» (Минаков, 1841: 493), «О влиянии, какое могут иметь железные дороги на земледелие и торговлю в России» (Демоль, 1846: 130). У статтях надавалась інформація щодо порівняння річок, їх контурів, оскільки це було важливим не тільки для продуктивного ведення господарства, а й для максимальної адаптації водних ресурсів, розвитку водного транспорту.

Висновки. Таким чином, історико-географічні дослідження України розвивались у контексті загальноісторичних робіт. Акцент у дослідженнях робився на вивчення окремих історико-географічних регіонів, зокрема Південної України, з виокремленням локальних досліджень. Значно рідше науковці присвячували свої дослідження іншим регіонам, наприклад Наддніпрянщині. Як правило, в XIX ст. більшість досліджень було пов'язано з історичною політичною географією та історичною географією населення, оскільки в цих напрямках розвивалися історичні дослідження – вивчення політичного життя держав, проблеми міграцій і колонізації. Одеські науковці зробили значний вклад у вивчення історії краю не лише в загальноісторичному контексті, але й з боку історико-географічних досліджень. Їх напрацювання загалом дають підстави реконструювати комплексну картину розвитку Південної України.

Список використаних джерел:

1. Бориневич А.С. Систематический указатель статей, заметок, протоколов, отчетов и проч., помещенных в «Листках» и «Записках» Императорского Общества сельского хозяйства Южной России с 1830 по 1894 г. Одесса, 1895. 129 с.
2. Брун Ф.К. Берег Чорного моря между Днепром и Днестром, по морским картам XIV-XV столетий. *ЗООИД*. 1860. Т. 4. С. 244–260.
3. Брун Ф.К. О ранних названиях Керчи и ее окрестностей в древности и средних веках. *ЗНУ*. 1877. Т. 23. С. 227–258.
4. Брун Ф.К. Черноморье. Сборник исследований по исторической географии Южной России. Ч. II. *ЗНУ*. 1880. Т. 30. С. 1–408.
5. Гавриил, Архиепископ Тверский и Кашинский. Отрывок повествования о Новороссийском крае. *ЗООИД*. 1853. Т. 3. С. 79–129.
6. Гавриил, Архиепископ Тверский и Кашинский. Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврийской. *ЗООИД*. 1848. Т. 2. С. 140–210.
7. Демоль И. О влиянии какое могут иметь железные дороги на земледелие и торговлю в России. *ЗОСХЮР*. 1846. № 2. С. 130–131.
8. Зашук А.О. Этнография Бессарабской области. *ЗООИД*. 1863. Т. 5. С. 491–588.
9. Клепатский Г.Г. Очерки по истории Киевской земли. Т. 1. Литовский период. *ЗНУ*. 1912. Вип.5. С. 1–599.
10. Лебединцев А.Г. Ханская Украина. *ЗООИД*. 1913. Т. 31. 24 с.
11. Маркевич А.И. «Город Качибей или Гаджибей – предшественник города Одессы». *ЗООИД*. 1894. Т. 17. С. 1–72.
12. Минаков И.О. О канале между рек Днестром и речкою Таранчуком. *ЗИОСХЮР*. 1841. № 6. С. 493.
13. Минаков И.О. Описание рек Херсонской губернии. *ЗИОСХЮР*. 1841. № 6. С. 120.
14. Свиный П.П. Описание Бессарабской области в 1816 году. *ЗООИД*. 1867. Т. 6. С. 175–320.
15. Скальковский А.О. Сравнительный взгляд на Очаковскую область в 1791 и 1840 годах. *ЗООИД*. 1844. Т. 1. С. 257–276.
16. Хмарський В.М. Археографічна діяльність Одеського товариства історії та старожитностей. Одеса : Астропринт, 2002. 400 с.
17. Чирков А.П. Топографическое описание Корсунского монастыря. *ЗООИД*. 1881. Т. 12. С. 466–472.
18. Чирков А.П. Топографическое описание Самарского Николаевского монастыря. *ЗООИД*. 1881. Т. 12. С. 472–477.
19. Очерки истории исторической науки в СССР / под ред. М.В. Нечкиной. Москва, 1963. 831 с.

References:

1. Borinevich, A. S. (1895). *Sistematicheskii ukazatel statei, zametok, protokolov, otchetov i proch., pomeshchennykh v «Listkakh» i «Zapiskakh» Imperatorskogo Obshchestva selskogo khoziaistva Iuzhnoi Rossii s 1830 po 1894 g.* [Systematic index of articles, notes, minutes, reports, etc., placed in the «Leaflets» and «Notes» of the Imperial Society of Agriculture of Southern Russia from 1830 to 1894.]. 129 p. [in Russian].
2. Brun, F. K. (1860). *Bereg Chornogo moria mezhdru Dneprom i Dnestrom, po morskim kartam XIV-XV stoletii* [Coast of the Black Sea between the Dnieper and Dniester, according to sea maps of the XIV-XV centuries]. *ZOOID*. T.4. P.244-260. [in Russian].
3. Brun, F. K. (1877). *O rannikh nazvaniiah Kerchi i ee okrestnostei v drevnosti i srednikh vekakh* [About the early names of Kerch and its environs in antiquity and the Middle Ages]. *ZNU*. T.23. P.227-258 [in Russian].
4. Brun, F. K. (1880). *Chernomore. Sbornik issledovaniy po istoricheskoi geografii Iuzhnoi Rossii. Ch.II.* [Black Sea region. Collection of studies on the historical geography of southern Russia. Part II]. *ZNU*. 1880. T.30. P.1-408 [in Russian].
5. Gavryi'l (1853). *Otryvok povestvovaniya o Novorossiiskom krae...* [An excerpt from a narrative about the Novorossiysk Territory]. *ZOOID*. T.3. P.79-129. [in Russian].
6. Gavryi'l (1848). *Hronologiko-istoricheskoe opisanie cerkvej eparhii Hersonskoj i Tavrijskoj* [Chronological and historical description of the churches of the diocese of Kherson and Tavria]. *ZOOID*. T.2. P.140-210. [in Russian].
7. Demol', I. (1846). *O vlijanii kakoe mogut imet' zheleznye dorogi na zemledelie i torgovlju v Rossii* [About the influence that railways can have on agriculture and trade in Russia]. *ZOSHJuR*. №2. P. 130-131. [in Russian].
8. Zashuk, O. (1863). *Jetnografija Bessarabskoj oblasti* [Ethnography of the Bessarabian region]. *ZOOID*. T.5. P.491-588. [in Russian].
9. Klepatskij, G. G. (1912). *Ocherki po istorii Kievskoj zemli. T. 1. Litovskij period* [Essays on the history of the Kiev land. T. 1. Lithuanian period]. *ZNU*. Vyp.5. P.1-599. [in Russian].
10. Lebedincev, A. (1913). *Hanskaja Ukraina* [Khanskaya Ukrain]. *ZOOID*. T.31. 24 p. [in Russian].
11. Markevich, O. I. (1894). *Gorod Kachibej ili Gadzhibej* [The city of Kachibey or Hajibey]. *ZOOID*. T.17. P.1-72. [in Russian].
12. Minakov, I. O. (1841). *O kanale mezhdru rek Dnestrom i rechkoju Taranchukom* [About the channel between the Dniester rivers and the Taranchuk river]. *ZIOSHJuR*. №6. P.493. [in Russian].
13. Minakov, I. O. (1841). *Opisanie rek Hersonskoj gubernii* [Description of the rivers of the Kherson province]. *ZIOSHJuR*. №6. P.120. [in Russian].
14. Svin'i'n, P. P. (1867). *Opisanie Bessarabskoj oblasti v 1816 godu* [Description of the Bessarabian region in 1816]. *ZOOID*. T.6. P.175-320. [in Russian].
15. Skal'kovs'kij, A.O. (1844). *Sravnitel'nyj vzgjad na Ochakuvskuju oblast' v 1791 i 1840 godah* [Comparative look at the Ochakuvskaya region in 1791 and 1840]. *ZOOID*. T.1. P.257-276. [in Russian].
16. Hmars'kyj, V. M. (2002). *Arheografichna dijal'nist' Odes'kogo tovarystva istorii' ta starozhytnostej* [Archaeographic activity of the Odessa partnership of history and old-timers]. 400 p. [in Ukrainian].

17. Chirkov, A. (1881). Topograficheskoe opisanie Korsunskogo monastyrya [Topographic description of the Korsun monastery]. *ZOOID*. T.12. P.466-472. [in Russian].
18. Chirkov, A. (1881). Topograficheskoe opisanie Samars'kogo Nikolaevskogo monastirja [Topographic description of the Samara Nikolaev monastery]. *ZOOID*. T.12. P.472-477. [in Russian].
19. Nechkina, M.V. (ed.) (1963). *Ocherki istorii istoricheskoy nauki v SSSR* [Essays on the history of historical science in the USSR]. Moscow [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.7.2.15>

DOŚWIADCZENIE W POKONYWANIU PRZEKROCZEŃ WŚRÓD NIELETNICH W LATACH 1942–1945

Olga Sylka

wykładowca Kijowskiego Uniwersytetu Międzynarodowego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-4694-8310

Email: Olha.silka88@gmail.com

Adnotacja. Artykuł dotyczy osobowości nieletniego sprawcy, jego cech społecznych i psychologicznych. Określono społeczne i ekonomiczne przyczyny przestępstw popełnianych przez dzieci. Podano przykłady braku zaangażowania nieletnich i naruszenia porządku publicznego. Ujawniono główne działania władz radzieckich w zakresie zapobiegania przestępczości wśród bezdomnych dzieci, poszukiwania dzieci, tworzenie sieci agenturalnej i pracy ideologicznej. Podano dane statystyczne dotyczące liczby i rodzajów przestępstw popełnianych przez nieletnich, a także ich przykłady. Porównuje się przestępczość nieletnich w zachodnich i wschodnich regionach USRR i jej cechy. Stosowane są metody statystyczne, analizy systemowej i strukturyzacji. W szczególności stwierdzono skuteczność działań władz w zapobieganiu i przewyciężaniu przestępczości nieletnich w latach 1942-1945.

Słowa kluczowe: dzieci, bezdomność, wykroczenia, niepełnoletni, przeciwdziałanie, poszukiwanie.

EXPERIENCE OF OVERCOMING OFFENSES AMONG MINORS IN 1942–1945

Olga Sylka

Lecturer at the Department of International Relations and Tourism

Kyiv International University (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-4694-8310

e-mail: olga.silka88@gmail.com

Abstract. The article examines the identity of a minor offender, his social and psychological characteristics. The social and economic causes of crimes committed by children are determined. Examples of unemployment of minors and violations of public order are given. The main measures of the Soviet government in the field of crime prevention among homeless children, search for children, creation of an agency network, ideological work are revealed. Statistics on the number and types of crimes committed by minors, as well as examples of them. A comparison of juvenile delinquency in the western and eastern regions of the USSR and its features. Statistical methods, system analysis and structuring are used. In particular, a conclusion was made about the effectiveness of the authorities in preventing and overcoming juvenile delinquency in 1942–1945.

Key words: children, homelessness, delinquency, minors, counteraction, search.

ДОСВІД ПОДОЛАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ У 1942–1945 РОКАХ

Ольга Силка

викладач кафедри міжнародних відносин та туризму

Київського міжнародного університету (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-4694-8310

e-mail: olga.silka88@gmail.com

Анотация. У статті розглядається особистість неповнолітнього злочинця, його соціальні та психологічні особливості. Визначаються соціальні й економічні причини злочинів, скоєних дітьми. Наводяться приклади незайнятості неповнолітніх та порушення громадського порядку. Розкриваються основні заходи радянської влади у сфері